

KRONIKA

RAZSTAVA NEMŠKE EKSPRESIONISTIČNE GRAFIKE

Likovna
umetnost

Ko je Bernard S. Myers 1957. objavil študijsko knjigo *Die Malerei des Expressionismus*, je izpričal nanovo prebujeno strokovno zanimanje, ki je šele najavljalo intenzivno vračanje in nanovo odkrivanje celotne ekspresionistične umetnosti, kot je sledilo v naslednjih desetletjih. Ob tem se je v Nemčiji – pa tudi drugod – nanizala vrsta antologijskih razstav o ekspresionizmu, posebej še o upodabljačem. Mnoge razstave so potovale iz mesta v mesto. Kot da so želeli s svežino posebnega predočiti zgodovinski pojav, ki se je porodil iz kriznih časov in krika, torej tudi za sedanji čas v aktualni zgovornosti in ne brez vplivnih stičišč ne le s postmodernizmom. Kakor koli že, pred nekaj leti je pri nas Moderna galerija prikazala slovenski ekspresionizem (1986), pred tem pa je Oddelek za slovanske jezike in književnosti na 29. mednarodnem seminarju za slovenski jezik, književnost in kulturo hkrati z univerzo priredil simpozij *Obdobja ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* (1984). Verjetno ni treba poudarjati, da je raziskovalni in receptivni pojav ekspresionizma v sodobnem času odsev precej širše preučevalne potrebe širom po evropskem prostoru. Tako nas razstava v Cankarjevem domu po osnovni naravnosti ne preseneča, po celotni zamisli in izpeljavi pa nudi ugodno doživetje razstave z originali in z lepim izborom grafičnih primerkov.

Razstavni prostor Cankarjevega doma se je izkazal kot primeren za tovrstne prireditve, razstava grafike nemškega ekspresionizma pa nudi, kar smo dobili z gradiščanskega gradu Halbturn in s prijaznostjo Sergeja Sabarskega. Če postavimo vnmear prepire okoli začetkov ekspresionizma, potem se lahko ilustrativno

zadovoljimo s spoznanjem, da je prav ekspresionizem s svežino nanovo prebudil nove grafične izrazne možnosti. Serge Sabarsky je verjetno poseben in redek, ki misli, da je prav grafika ekspresionizma tista, ki je v upodabljači umetnosti dosegla najvišji domet. Favoriziranje grafike privede do minorance slikarskih in kiparskih dosežkov, to pa je nesmisel. Zagotovo je grafika – kot že poprej – segla najširše med publiko, pač že zaradi narave grafičnih možnosti in razširjenosti.

Izbor grafik v Cankarjevem domu nudi dela, ki so nastala med leti 1905 in 1927, tj. v novi stvarnosti. Peter Selz pravi: »Ekspresionizem je manj kot slog in mnogo več kot gibanje.« Ne da bi želeli polemično poseči v take in drugačne trditve, pa je Selz s tem pričel razvijati misel o določenih skupnih izhodiščih ekspresionistov, kjer stilna kategorija ni normativno zavezujoča, ampak sproščujoča, toda zunaj lepoto delujočega, mimo povrhnjice videza, dodajmo, mimo determinističnih konstant. Že predhodnik in vzornik ekspresionistov, Edvard Munch, je 1889. zapisal v svojem dnevniku, da je treba upodabljati žive ljudi z občutki, bolestjo in ljubeznijo. Ekspresionistični izbruh, ki je nastal iz krika, občutja kaotičnosti in z odporom zoper meščanstvo in tradicijo, je našel odmeve v grafiki vse od intimne do socialne vsebine, ne nazadnje kot protest zoper vojno in nasilje. Ekspresionistični izbruh, ki se je razvil iz občutja razsula tradicije, in krika po novem, odrešujočem, in ne brez iracionalne spontanosti ali tudi transcendence, se je izoblikoval tudi iz odpora do lepotnega in izumetničenega. Ekspresionisti znova odkrivajo človeško bit, v protislovjih pojavnosti se jim razkriva razklani svet, po drugi strani pa zemlja in veselje kot prostorsko povezujoča dimenzija, z možnostjo metafizičnega, ker

je znotraj človeške pojavnosti polna dram.

Začetke nemškega ekspresionizma lahko zaznamujemo s štirimi mladimi amaterskimi slikarji: z Ernstom Ludwigom Kirchnerjem, Erichom Hecklom, Karlom Schmidtom – Rottlufom in Fritzem Bleylom, njihov študij arhitekture – ob drugem – ni brez povezave z oblikovanjem. K skupini Most, ta je v največji meri zastopana, spadajo še Emil Nolde, Otto Mueller in Max Pechstein. Lyonel Feininger pripada k skupini Modri jezdec, medtem ko Otto Dix in Max Beckmann stojita zunaj obeh skupin. Razstavna odsotnost vidnih predstavnikov Modrega jezdec, npr. zgodnjega Kandinskega, Campendonka, Kubina ali koga drugega, npr. g. Grosza, se da pojasniti s tem, kar je zbrano na Halbtturnu in kar je kot zbirka lahko ponudila obiskovalcem Cankarjevega doma. Lesorez in litografija sta med grafičnimi deli ekspresionistov tehniki, ki prednjačita. Prevladujoča črno-bela tehnika grafičnih listov je razumljiva, znotraj ekspresivnih izraznih možnosti so pri posameznikih zajeti kritični pogledi na posameznika in skupnost, na videz in trdo resnico, človek je ujet v iracionalno, privržen novodobnim ritualom in protislovjem, iz grafik veje volja za globljo spoznavno resnico in poduhovljenost. Seveda je velika razlika med posamezniki, ko gre za vprašanje grafične ustvarjalnosti, npr. Ernst Lud-

wig Kirchner je ustvaril okoli 2000 lesorezov, litografij in radirank, medtem ko je (odstopni) August Macke naredil, metaforično rečeno, zanemarljivo število grafičnih listov. Kolikšnega pomena je lesorez za ekspresioniste, je opozorila Cornelia Stabenow v širšem prikazu grafične zgodovine. Ustavila se je ob dejstvu, da sta že simbolizem in secesija v upodabljanju umetnosti v marsičem najavljala grafične možnosti, to pa je ekspresionizem eksplozivno razmahnil in razvejal v novih izraznih možnostih. Primarna črno-bela tehnika je prevladala, motivno pa je skupina ekspresionistov sledila zlasti (vele)mestnemu življenju v različnih možnostih, od ambientalnih, zabavišnih, pa do cirkuških, pa portretov, aktov in vojnih prizorov idr. Naraven prehod do nove stvarnosti se da razložiti predvsem po vsebinskem sporočilu s socialno kritično ostrino.

Razstava v Cankarjevem domu je omogočila strniti prerez dobršnega dela nemških ekspresionističnih grafikov kot estetsko doživetje, ki ma živo stičišče z enim najplodnejšim obdobjem njihove umetnosti. Posredno nam kliče v spomin delež naših ekspresionistov v grafiki in ilustraciji, toliko drugačni in le s samosvojim profilom, morda premalo poznani. Zagotovo pa je razstava ena tistih, ki se zasidra v spomin kot bogato doživetje.

Igor Gedrih

GLOSA

ZLORABLJENO LJUDSKO PESNIŠTVO

Že od nekdaj je bila dragocenost ljudskega pesništva v tem, da je skozenj utripalo življenje naroda: njegovi običaji, posebnosti, kultura, temperament, bilo je izraz ljudskega mnenja in njegove volje, vedno v službi resnice in nepodkupljivega poštenja. Mnogokrat je bilo izraz upora proti zatiralcem (domačim in tu-

jim), zlasti se je izkazalo v narodnoosvobodilni vojni. Slovenci premoremo po zaslugi Borisa Paternuja in njegovih študentov na filozofski fakulteti ljubljanske univerze veličasten knjižni opus ljudskega pesništva iz obdobja NOB 1941–1945. Na ta opus smo lahko resnično ponosni, saj je čvrst dokaz, kako se je ves slovenski narod dvignil proti okupatorju.

Osebnost sem vedno cenil ljudsko pesem kot pravi resnico, poštenja in pri-